

Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2013/14:169 Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav samt nio motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen.

Regeringen lämnar i propositionen förslag för att bättre säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Kravet på lämplighet skärps. Det ska vara en uppgift för domstolen att, när det gäller laglydnad, kontrollera lämpligheten hos den som valts till nämndeman. Domstolarna bör därför ha möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret i fråga om nämndemän. Konkursfrihet införs som ett behörighetskrav för nämndemän. Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på något annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget. I dag krävs det uppenbar olämplighet för entledigande. I propositionen görs även bedömningen att introduktions- och repetitionsutbildning för nämndemän bör vara obligatorisk.

Val av nämndemän ska hållas vid en annan tidpunkt än i anslutning till val till kommun- och landstingsfullmäktige för att det ska vara tydligt att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2014.

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår samtliga motionsyrkanden. I betänkandet finns sju reservationer (S, MP, V).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	6
Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre kvar	6
Nämndemannasystemet	9
Reservationer	12
1. Återkoppling från domstolarna om nämndemännen, punkt 2 (MP, V)	12
2. Nämndemännens ersättning, punkt 3 (S, MP, V)	12
3. Fri kvot, punkt 4 (MP)	13
4. Fri kvot, punkt 4 (V)	14
5. Antalet nämndemän, punkt 5 (MP)	14
6. Borttaget krav på svenskt medborgarskap för nämndemän, punkt 6 (MP)	15
7. Reglering av nämndemännens tjänstgöring, punkt 7 (MP)	15
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	17
Propositionen	17
Följdmotionerna	17
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre kvar

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
3. lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2013/14:169 punkterna 1–3.

2. Återkoppling från domstolarna om nämndemännen

Riksdagen avslår motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 5.

Reservation 1 (MP, V)

3. Nämndemännens ersättning

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V) yrkande 1 och

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 7.

Reservation 2 (S, MP, V)

4. Fri kvot

Riksdagen avslår motionerna

2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V) yrkande 2 och

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 3 (MP)

Reservation 4 (V)

5. Antalet nämndemän

Riksdagen avslår motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2.

Reservation 5 (MP)

6. Borttaget krav på svenskt medborgarskap för nämndemän

Riksdagen avslår motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 4.

Reservation 6 (MP)

7. Reglering av nämndemännens tjänstgöring

Riksdagen avslår motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 6.

Reservation 7 (MP)

Stockholm den 3 juni 2014

På justitieutskottets vägnar

Morgan Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Morgan Johansson (S), Johan Linander (C), Krister Hammarbergh (M), Ewa Thalén Finné (M), Kerstin Haglö (S), Anti Avsan (M), Christer Adelsbo (S), Jan R Andersson (M), Johan Pehrson (FP), Anna Wallén (S), Arhe Hamednaca (S), Patrick Reslow (M), Caroline Szyber (KD), Richard Jomshof (SD), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S) och Agneta Börjesson (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2013/14:169 Nämndemannauppgift – stärkt förtroende och högre krav lämnar regeringen förslag om tidpunkt för val av nämndemän, krav på lämplighet och konkursfrihet, kontroll av laglydnad, utbildning, information, tjänstgöringsfrekvens samt entledigande på grund av olämplighet. Regeringen lämnar även förslag om nämndemän i mål om fastighets-taxering.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Med anledning av propositionen har nio motionsyrkanden väckts. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnar regeringen förslag som syftar till att bättre säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att nämndemannauppgift inte är ett politiskt uppdrag.

Kravet på lämplighet skärps. Det ska vara en uppgift för domstolen att, när det gäller laglydnad, kontrollera lämpligheten hos den som valts till nämndeman. Domstolarna bör därför ha möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret i fråga om nämndemän. Konkursfrihet införs som ett behörighetskrav för nämndemän. Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på något annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget. I dag krävs det uppenbar olämplighet för entledigande.

I propositionen görs även bedömningen att introduktions- och repetitionsutbildning för nämndemän bör vara obligatorisk.

Val av nämndemän ska hållas vid en annan tidpunkt än i anslutning till val till kommun- och landstingsfullmäktige för att det ska vara tydligt att nämndemannauppgift inte är ett politiskt uppdrag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2014.

Utskottets överväganden

Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre kvar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår ett motionsyrkande om återkoppling från domstolen om hur nämndemannen har skött sitt uppdrag.

Jämför reservation 1 (MP, V).

Bakgrund

Nämndemän i tingsrätt utses genom val av kommunfullmäktige. Nämndemän i hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt utses genom val av landstingsfullmäktige. Rekryteringen av nämndemän sköts av de politiska partierna och det är också de partier som är företrädare i fullmäktige som nominerar kandidater till nämndemannavalen enligt principen om proportionella val. Rekrytering av nämndemän görs oftast tillsammans med rekrytering till andra förtroendeuppdrag och det är vanligt att personer blir nominerade till förtroendeuppdrag i största allmänhet. Flera partier har som krav att den föreslagna kandidaten ska vara medlem i partiet.

Tidpunkten för nämndemannaval är inte reglerad men äger i praktiken rum på hösten det år då val till kommun- och landstingsfullmäktige hållits. Till följd av att nämndemannavalen är proportionella måste kommuner och landsting efter ett ordinarie val först besätta fullmäktige innan ett nämndemannaval kan hållas. Detta innebär att val av nämndemän ofta hålls i december månad.

Uppdraget som nämndeman är ett statligt förtroendeuppdrag som fullgörs i domstolarna. Till uppdraget är inte knutet några uppgifter av politisk natur. Inte desto mindre uppfattas det ibland som ett politiskt uppdrag. I medierna och i debatten har kritik också riktats mot det nuvarande rekryterings- och valsystemet på denna punkt. Kritiken riktas främst mot att det är partierna som sköter rekrytering och nominering av nämndemannakandidater och att det är svårt för de som inte är politiskt aktiva att komma i fråga för uppdrag som nämndeman.

De nämndemän som tjänstgör i domstolarna måste vara lämpliga för uppdraget. Enligt det lämplighetskrav som infördes 2006 bör endast den utses till nämndeman som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Propositionen

Val av nämndemän

Regeringen har tidigare uttalat att det är av central betydelse för förtroendet för nämndemannasystemet att klargöra att nämndemannauppdraget inte är ett partipolitiskt uppdrag, se propositionen Ett stärkt nämndemannainstitut (2005/06:180 s. 26). Regeringen anser att det fortfarande finns behov av att vidta åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Ett led i det arbetet skulle vara att bredda rekryteringen utanför den politiska sfären.

Det är enligt regeringen angeläget att lyfta fram nämndemannauppdragets särställning i förhållande till de politiska förtroendeuppdragen. Med en senarelagd valtidpunkt kan partierna arbeta mer fokuserat med rekryteringen av nämndemän och även ha mer tid att granska nämndemännens lämplighet och behörighet. En förlängd tid för rekrytering förbättrar också möjligheterna att nå ut till bredare grupper. Förutom att tydliggöra nämndemannauppdragets särställning kan också förutsättningarna för en mer ingående lämplighetsprövning och en breddad rekrytering öka genom en senarelagd valtidpunkt. Även praktiska skäl talar för en senarelagd valtidpunkt.

Regeringen föreslår därför att val till uppdrag som nämndeman ska hållas året efter det år då ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige äger rum.

Nämndemäns lämplighet för uppdraget

Kravet på en nämndemans lämplighet är av central betydelse för förtroendet för domstolarna. Regeringen föreslår att kravet på en nämndemans lämplighet ska skärpas så att endast den som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget får utses.

I fråga om en enskild nämndemans lämplighet anser regeringen att en ordning med återkoppling från domstolarna är förknippad med vissa svårigheter. Olämplighet under tjänstgöringstiden bör ha framförts till den enskilda nämndemannen och, beroende på dignitet, ha föranlett samtal med domstolen, avstängning, eller entledigande. Vid entledigande och avstängning ska domstolen fatta ett formellt beslut som den enskilde kan överklaga till Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag. För att inte undergräva gällande system för hantering av olämplighet hos en nämndeman bör domstolarna således enbart återkoppla sådan information som har kommunicerats med nämndemannen i fråga. Regeringen anser inte att formerna för denna återkoppling bör regleras.

Domstolen ska även i fråga om laglydnad kontrollera lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman. Domstolen bör vid kontroll av nämndemäns laglydnad ha möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret. Dessutom ska konkursfrihet införas som ett behörighetskrav för nämndemän i stället för att beaktas vid lämplighetsprövningen.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på något annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Utbildning m.m.

Det bör vara obligatoriskt för en nyvald nämndeman att genomgå introduktionsutbildning innan tjänstgöringen påbörjas. Det bör även vara obligatoriskt för en omvald nämndeman att genomgå repetitionsutbildning inom sex månader efter tillträdet. Varje domstol bör, i samråd med Domstolsverket, ansvara för att det anordnas sådana utbildningar för nämndemän. I utbildningarna för lagfarna domare bör utbildningsmoment som tar sikte på nämndemannamedverkan ingå.

Särskilda informationsinsatser bör genomföras inför rekrytering av nya nämndemän. Ansvaret för informationsinsatserna bör ligga på Domstolsverket.

Det bör inte införas någon reglering av hur många dagar en nämndeman bör tjänstgöra.

Motionen

I kommittémotion 2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 5 begärs att det införs en strukturerad återkoppling från domstolarna till fullmäktigeförsamlingarna om hur nämndemännen fullgör sina uppdrag. Motionärerna vill att domstolarna en gång varje år rapporterar till de fullmäktigeförsamlingar som utsett nämndemännen om hur nämndemännens tjänstgöring fungerar.

Utskottets ställningstagande

De lagändringar som regeringen föreslår syftar till att bättre säkerställa nämndemännens kompetens för uppdraget och att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Lagförslagen har inte mött några invändningar i motioner. Förslagen framstår som väl avvägda, och utskottet föreslår därför att riksdagen antar dessa. Utskottet instämmer i regeringens bedömning om att återkoppling från domstolarna till fullmäktige om nämndemännens lämplighet för uppdraget är förenat med vissa svårigheter. Det finns därför inte skäl för att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2013/14:Ju17 (MP) yrkande 5. Utskottet avstyrker yrkandet.

Nämndemannasystemet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med olika förslag som rör nämndemannasystemet.

Jämför reservationerna 2 (S, MP, V), 3 (MP), 4 (V), 5 (MP), 6 (MP) och 7 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås att antalet nämndemän utökas med 25 procent. I yrkande 2 begärs att antalet nämndemän som ska medverka i mål vid tingsrätten, hovrätten, förvaltningsrätten eller kammarrätten ska vara detsamma som i dag. I yrkande 3 föreslås att 50 procent av nämndemännen ska väljas från en s.k. fri kvot. I yrkande 4 föreslås att kravet på att nämndemän ska vara svenska medborgare avskaffas. I yrkande 6 föreslås en rotationsprincip för nämndemännen, så att ingen nämndeman kan tjänstgöra i ett och samma domstolsslag under längre tid än tre valperioder i följd. Slutligen föreslås i yrkande 7 en översyn av ersättningen till nämndemän.

I kommittémotion 2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V) yrkande 1 föreslår motionärerna en översyn av nämndemännens arvoden. Denna översyn bör inte utgå från att antalet nämndemän ska minska. I yrkande 2 föreslår motionärerna att en försöksverksamhet inleds där 20 procent av nämndemännen väljs från en s.k. fri kvot.

Bakgrund

Nämndemannautredningen

Regeringen beslutade den 31 maj 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av nämndemannasystemet (dir. 2012:51). Utredningen, som antog namnet Nämndemannautredningen, skulle överväga åtgärder för att skapa ett modernt nämndemannasystem som även i framtiden kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna. I uppdraget ingick att överväga åtgärder för att reformera rekryteringsförfarandet, säkerställa att de som tjänstgör som nämndemän är lämpliga för uppdraget, skapa moderna tjänstgörings- och ersättningsvillkor för uppdraget, förbättra informationen till och grundutbildningen av nämndemän samt göra nämndemännens medverkan i domstolarna mer ändamålsenlig.

Uppdraget redovisades i juni 2013 i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49). Vissa delar av Nämndemannautredningens förslag behandlas i den nu aktuella propositionen, medan återstoden av förslagen bereds vidare inom Regeringskansliet. Bland de återstående förslagen som bereds vidare finns

bl.a. förslag vad gäller åtgärder för att göra nämndemännens medverkan i domstolar mer ändamålsenlig, reformera rekryteringsförfarandet och skapa moderna tjänstgörings- och ersättningsvillkor för uppdraget.

Förslagen som lämnas i betänkandet innebär att nämndemännens medverkan i domstolarna minskas jämfört med i dag. Utredningen förespråkar en mer koncentrerad medverkan, där nämndemännen deltar i mål som innefattar en mer omfattande utredning eller som aktualiserar svårare skälighets- eller bevisbedömningar. Om förslagen genomförs minskar antalet nämndemän med 3 100, från ca 8 300 till 5 200. Utredningen föreslår bl.a. att nämndemän inte ska delta i tingsrättens avgörande av brottmål, om det inte för något av de brott som ska prövas är föreskrivet ett svårare straff än fängelse i två år. När det gäller nämndemännens medverkan i förvaltningsrätten föreslår utredningen bl.a. att nämndemän inte ska medverka i skattemål, vilket de gör i dag.

När nämndemän ska medverka i mål vid tingsrätten eller förvaltningsrätten föreslår utredningen att rätten ska bestå av en lagfaren domare och två nämndemän i stället för, som i dag, tre.

Utredningen framhåller att tyngdpunkten i rättsprocessen ligger i första instans. Därför föreslås att nämndemän inte ska delta i hovrätten och kammarrätten.

När det gäller rekrytering och val av nämndemän föreslår utredningen att nämndemännen även framöver ska utses genom val av kommun- och landstingsfullmäktige. För att kåren ska kunna förnygras måste dock rekryteringen breddas till andra kretsar än de politiska. Utredningen föreslår därför ett reformerat rekryteringsförfarande. Var och en som är intresserad av uppdraget som nämndeman ska kunna ansöka på ett särskilt formulär.

Det ska även vara möjligt för var och en att nominera någon annan till uppdraget. Den som har blivit nominerad till ett nämndemannauppdrag ska bekräfta nomineringen genom att underteckna ett särskilt formulär.

För att bredda rekryteringskretsen och förnygra nämndemannakåren föreslår utredningen också att det införs ett lagfäst krav på att fullmäktige ska välja minst hälften av nämndemännen från den grupp av kandidater som inte är nominerade av ett politiskt parti som är representerat i fullmäktige (en s.k. fri kvot).

Utredningen framhåller att arvudet är en viktig markör för nämndemannauppdragets vikt och ställning i samhället. Samtidigt ska ersättningsnivån återspegla att det är fråga om ett lekmannauppdrag. Med dessa utgångspunkter föreslår utredningen att nämndemännens dagarvode dubblas. Förslaget innebär att nämndemännen får 500 kronor för tjänstgöring under högst fyra timmar inklusive pauser. Om tjänstgöringen överstiger fyra timmar uppgår arvudet till 1 000 kronor, och för tjänstgöring efter kl. 16.30 ska det betalas ut 250 kronor extra.

Den 13 februari 2014 gav regeringen Statskontoret i uppdrag att ta fram det ytterligare underlag som behövs för ett ställningstagande till om Nämndemannautredningens förslag om ett förändrat rekryteringsförfarande med införande av en s.k. fri kvot bör genomföras (Ju2014/1025/DOM). Uppdraget ska redovisas senast den 13 februari 2015.

Kravet på svenskt medborgarskap för nämndemän

I 11 kap. 11 § regeringsformen anges att ordinarie domare ska vara svenska medborgare och att krav på svenskt medborgarskap för behörighet att utöva rättskipningsuppgifter i övrigt får uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag.

Nämndemän är anställda som domare vid domstolen men är till skillnad från ordinarie domare inte anställda med fullmakt (SOU 2008:125 s. 319). Av 4 kap. 6 § rättegångsbalken och 20 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att man måste vara svensk medborgare för att vara valbar till nämndeman i hovrätt, tingsrätt, kammarrätt och förvaltningsrätt.

I propositionen En reformerad grundlag (2009/10:80) anförde regeringen bl.a. att uppgiften att utöva domarmakt, att tolka och tillämpa de rättsregler som ytterst har sin grund i de beslut som har fattats av riksdagen, till sin karaktär är sådan att den bör förbehållas svenska medborgare (s. 239 f.).

Domarlagsutredningen konstaterade i sitt betänkande En reformerad domstolslagstiftning (SOU 2011:42) att de nu gällande bestämmelserna om krav på svenskt medborgarskap för olika kategorier av domare är spridda i lagstiftningen. I sitt betänkande föreslår utredningen bl.a. att ett krav på att domare ska vara svenska medborgare uttrycks i en samlad lagregel (s. 267 f.). Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att frågor om nämndemännens antal, deltagande i mål i domstol och ersättning till nämndemän bereds inom Regeringskansliet. Dessutom kommer frågan om s.k. fri kvot att utredas ytterligare. Riksdagen bör inte föregripa beredningen av dessa frågor, och utskottet avstyrker därför motionerna 2013/14:Ju16 (V) yrkandena 1–2 och 2013/14:Ju17 (MP) yrkandena 1–3 och 6–7.

Utskottet konstaterar att regeringen i propositionen En reformerad grundlag uttalat att uppgiften att utöva domarmakt till sin karaktär är sådan att den bör förbehållas svenska medborgare. Utskottet ser inte skäl att göra en annan bedömning och avstyrker därmed även motion 2013/14:JuU17 (MP) yrkande 4.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Återkoppling från domstolarna om nämndemännen, punkt 2 (MP, V)

av Lena Olsson (V) och Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

Det saknas i dag en strukturerad återkoppling från domstolarna till de fullmäktigeförsamlingar som har utsett nämndemännen. Det innebär att partierna inte alltid får kännedom om hur nämndemännen sköter sina uppdrag.

Vi anser att domstolarna en gång per år borde rapportera till fullmäktigeförsamlingarna hur nämndemännens tjänstgöring fungerar. Domstolarna får då en möjlighet att uppmärksamma fullmäktigeförsamlingarna på eventuella allmänna problem och andra frågor som kommunen eller landstinget bör få kännedom om. Återkopplingen från domstolen till kommunen eller landstinget bör även gälla individer. Det som domstolarna förmedlar om enskilda nämndemäns tjänstgöring kan få betydelse när partierna prövar om en viss person ska åternomineras.

2. Nämndemännens ersättning, punkt 3 (S, MP, V)

av Morgan Johansson (S), Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Anna Wallén (S), Arhe Hamednaca (S), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S) och Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V) yrkande 1 och

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 7.

Ställningstagande

En av orsakerna till svårigheterna att hitta yngre och medelålders personer till uppdraget som nämndeman kan vara den låga ersättningen för uppdraget. Den ersättning som i dag betalas är förhållandevis låg jämfört med den insats den enskilde förväntas göra. Ersättningsnivån bör ökas betydligt för att göra uppdraget mer attraktivt.

I dag kan ersättning ges för förlorad arbetsinkomst. Emellertid ersätter inte det system som finns i dag studenter för att de genom nämndemannauppdrag missar tentor och därför behöver förlänga sin studietid.

Nämndemannautredningen (SOU 2013:49) har föreslagit en dubblering av nämndemännens arvode.

Mot bakgrund av det ovan anförda anser vi att det finns ett behov av att utreda ersättningarna till nämndemän i syfte att höja dessa.

3. Fri kvot, punkt 4 (MP)

av Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 3 och
avslår motion

2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Miljöpartiet vill att det ska vara möjligt att bli nämndeman utan att behöva gå via ett politiskt parti. Sedan 2006 har Miljöpartiet därför nominerat ett flertal nämndemän som inte varit medlemmar i partiet. Erfarenheten av detta har varit mycket positiv.

Jag är därför positivt inställd till en s.k. fri kvot. Mitt förslag är att en grupp nämndemän väljs efter nomineringar av enskilda personer och en opolitisk valberedning. Det skulle kunna tänkas att den fria kvoten kan kompensera för vissa av de politiska partiernas oförmåga att ta fram representativa, särskilt yngre, nämndemän.

Sammanfattningsvis vill jag att det införs en fri kvot som motsvarar 50 procent av det totala antalet nämndemän i dag. Detta skulle betona att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

4. Fri kvot, punkt 4 (V)

av Lena Olsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V) yrkande 2 och

bifaller delvis motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

Jag anser att det är viktigt att nämndemannakårens sammansättning speglar befolkningen i stort. I grunden är jag positiv till att nämndemän ska kunna väljas in från en s.k. fri kvot. Den fria kvoten bör dock begränsas till 20 procent av antalet nämndemän. Innan en sådan ordning införs bör metoden dessutom prövas i en försöksverksamhet som noga utvärderas.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett förslag om en försöksverksamhet där 20 procent av nämndemännen väljs in från en fri kvot.

5. Antalet nämndemän, punkt 5 (MP)

av Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Nämndemännen är viktiga som företrädare för allmänheten i domstolarnas stundtals elitistiska värld, och de bidrar i samhället med ovärderlig kunskap om hur domstolarna fungerar. De har också en viktig funktion när det gäller bevisvärdering och lokalkännedom.

I dag finns det ca 8 300 nämndemän som i genomsnitt tjänstgör under 8–20 dagar per år. Genomsnittsåldern är så hög som 57 år, och nämndemännen upplevs inte heller i övrigt representera den svenska befolkningen i stort vare sig när det gäller utbildning eller bakgrund.

Det finns därför behov av att vidta åtgärder för att förbättra nämndemännens representativitet. Jag tror att ett sätt, i kombination med andra åtgärder, kan vara att öka antalet nämndemän med 25 procent. Jag motsätter mig vidare alla förslag om att ta bort eller minska antalet nämndemän i vissa måltyper och domstolsslag. Nämndemännen ska delta i dömandet i samma omfattning som i dag.

6. Borttaget krav på svenskt medborgarskap för nämndemän, punkt 6 (MP)

av Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 4.

Ställningstagande

För att kunna tjänstgöra som domare krävs att man är svensk medborgare. Samtidigt har personer som inte är svenska medborgare rätt att rösta vid valen till kommun- och landstingsfullmäktige. Denna skillnad är inte logisk. Jag anser därför att de utländska medborgare som har rätt att rösta i valen till kommun- och landstingsfullmäktige även ska vara valbara som nämndemän.

7. Reglering av nämndemännens tjänstgöring, punkt 7 (MP)

av Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP) yrkande 6.

Ställningstagande

I dag saknas det regler om hur många år en nämndeman får tjänstgöra. Det finns inte heller något uttryckligt krav på att de grupper av nämndemän som tjänstgör tillsammans ska ha en allsidig sammansättning. Bristande allsidighet kan få oönskade konsekvenser, t.ex. att migrationsdomstolarna tolkar utlänningslagstiftningen mer restriktivt än vad lagstiftaren avsett. Om nämndemännen inte är representativa för den befolkning de

företräder kan domstolen förlora i trovärdighet. Jag anser därför att en rotationsprincip bör införas som innebär att en nämndeman inte får tjänstgöra i ett och samma domstolsslag under längre tid än tre valperioder i följd.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2013/14:169 Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltnings-domstolar.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i fastighets-taxeringslagen (1979:1152).

Följdmotionerna

2013/14:Ju16 av Lena Olsson m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av nämndemännens arvoden som inte förutsätter en minskning av antalet nämndemän.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag på en försöksverksamhet där 20 procent av nämndemännen väljs in från en fri kvot.

2013/14:Ju17 av Maria Ferm m.fl. (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ökning av antalet nämndemän med 25 procent.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att behålla samma antal nämndemän i mål i tingsrätt, hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt som i dag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en fri kvot för nämndemän om minst 50 procent.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa kravet på svenskt medborgarskap för att få vara nämndeman.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om formen för strukturerad återkoppling från domstolarna till kommun- och landstingsfullmäktige om hur nämndemännen har utfört sina uppdrag.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en reglering av nämndemäns tjänstgöring.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ersättningen till nämndemän.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 kap.

6 §¹

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare, som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman krävs vidare, i tingsrätt att han eller hon är folkbokförd i kommunen eller den del *därav* som hör till tingsrätten och i hovrätt att han eller hon är folkbokförd i länet eller den del *därav* som hör till hovrätten. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför *rätta* får inte vara nämndeman.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i hovrätt och tingsrätt.

Till nämndeman *bör* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som inte är underårig, *är i konkursstillstånd* eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman i *en* tingsrätt krävs vidare att han eller hon är folkbokförd i kommunen eller den del *av kommunen* som hör till tingsrätten och i *en* hovrätt att han eller hon är folkbokförd i länet eller den del *av länet* som hör till hovrätten. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller *någon* annan som har till yrke att föra andras talan inför *domstol* får inte vara nämndeman.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i *en* hovrätt och i *en* tingsrätt.

Till nämndeman *får* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som *har* fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att

¹ Senaste lydelse 2007:74.

ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen *prövar självantagandet* om valdes behörighet.

ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen *ska kontrollera behörigheten och, i fråga om laglydnad, lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.*

8 §²

En nämndeman *väljs* för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen *skall* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig *uppenbart* olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig, upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar, får ha kvar sitt uppdrag under resten av *mandatperioden*.

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domsagan eller länet får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

En nämndeman *utses* för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen *ska* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar får ha kvar sitt uppdrag under resten av *tjänstgöringstiden*.

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.
3. För en nämndeman som utses 2014 upphör tjänstgöringsperioden senast den 31 december 2015.
4. Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

² Senaste lydelse 2006:850.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 19, 20 och 21 §§ lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §²

Nämndeman i kammarrätt och förvaltningsrätt utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Nämndemän utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar det tal man får om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.

När val av de nämndemän som ingår i förvaltningsrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering ska ske framgår av fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Regeringen får för visst län förordna att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma mandatperiod har utsetts till nämndemän i hovrätt. Nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Regeringen får för ett visst län besluta att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma tjänstgöringstid har utsetts till nämndemän i hovrätt. En nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke. Om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller som tjänstgjort kortast tid.

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2009:773. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

20 §³

Valbar till nämndeman i en kammarrätt eller förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som är anställd vid en domstol, Skatteverket, en länsstyrelse, Försäkringskassan, Migrationsverket eller Transportstyrelsen får inte vara nämndeman. Detsamma gäller en lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller någon annan som har till yrke att föra andras talan inför domstol samt en ledamot av en skattenämnd.

En nämndeman i en förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i en kammarrätt.

Till nämndeman bör endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen prövar självmant den valdes behörighet.

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig, är i konkursstillstånd eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i en kammarrätt och i en förvaltningsrätt.

Till nämndeman får endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Domstolen ska kontrollera behörigheten och, i fråga om laglydnad, lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.

21 §⁴

Nämndemän i kammarrätt och förvaltningsrätt utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig uppenbart olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig, upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en

En nämndeman utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en

³ Senaste lydelse 2013:85.

⁴ Senaste lydelse 2009:773. Ändringen innebär bl.a. att fjärde stycket upphävs.

nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar, får ha kvar sitt uppdrag under resten av *mandatperioden*.

Bestämmelser om mandatperiod för sådan nämndeman som ingår i förvaltningsrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domkretsen får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.
 3. För en nämndeman som utses 2014 upphör tjänstgöringsperioden senast den 31 december 2015.
 4. Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

3 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 8 och 10 §§ fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

8 §¹

Vid prövning av mål om fastighetstaxering består förvaltningsrätten av en lagfaren domare, en värderingsteknisk ledamot *samt* två nämndemän *som särskilt utsetts för att delta vid behandlingen av sådana mål. Vad nu sagts gäller ej*, om annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får ytterligare antingen en värderingsteknisk ledamot eller en nämndeman ingå i rätten.

Inträffar sedan handläggningen påbörjats förfall för en värderingsteknisk ledamot eller för en eller två av nämndemännen, är rätten ändå domförlig, om minst en värderingsteknisk ledamot och minst en nämndeman fortfarande ingår i rätten.

10 §²

Nämndemän som avses i 8 § utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. En nämndeman har dock rätt att avgå efter tre år.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje förvaltningsrätt för den tid som anges i första stycket. Avgår en sådan ledamot under den tid som han eller hon har blivit

Vid prövning av mål om fastighetstaxering består förvaltningsrätten av en lagfaren domare, en värderingsteknisk ledamot *och* två nämndemän. *Detta gäller dock inte* om annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje förvaltningsrätt för tiden från och med den 1 juli det år då allmän fastighetstaxering äger rum av ägarlägenhets-,

¹ Senaste lydelse 2009:793.

² Senaste lydelse 2013:91. Ändringen innebär bl.a. att första stycket upphävs.

utsedd för, får en annan ledamot förordnas för den tid som återstår.

hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. Om en sådan ledamot avgår under den tid som han eller hon har blivit utsedd för, får en annan ledamot förordnas för den tid som återstår.

Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.